

УДК 378.016:746

Світлана Рукасова,
Світлана Полякова

ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОТРИМАННЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена проблемі формування знань та вмінь з основ дизайну у професійній підготовці майбутніх учителів технологій, що висуває специфічні вимоги до організації навчального процесу. Методичні розробки і творчі завдання, які наводяться у статті, сприяють творчому здобуттю знань, набуттю вмінь і навичок та їх застосуванню на практиці, формуванню у студентів художньо-композиційного мислення, творчої уваги та фантазії.

Ключові слова: дизайн, композиція, засоби композиції, творчий розвиток, професійна підготовка.

Сьогодні дизайнерське мистецтво є важливою складовою частиною системи художньої, дизайнерської та професійної освіти, без якої не можна створити конкурентноспроможної продукції та виховати сучасного вчителя технологій. Тому виникає нагальна потреба в отриманні знань з основ дизайну вже на першому році навчання студентів.

Суттєві зміни, що відбуваються у суспільстві, а зокрема у освітній галузі «Технологія», висувають нові вимоги до особистісних та професійних якостей вчителя технологій. Сьогодні вимагає від нього актуалізації внутрішньої технологічної культури, широкої технічної ерудиції, технічного світогляду, активності, самостійності, ініціативності, прагнення до творчості. А зазначені якості повинні ґрунтуватися на глибокій професійній компетентності учителя, тобто на основі формування в нього фундаментальних знань та відповідної підготовки.

У сучасній науково-педагогічній літературі приділяється значна увага питанню професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання (В. Андріяшин, І. Волощук, А. Вихрущ, О. Гедвілло, В. Гетт, О. Коберника, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Стешенко, В. Титаренко, Д. Тхоржевський та ін). Зокрема різним питанням змісту та методики підготовки вчителів трудового навчання присвячені праці В. Васенка, М. Корця, Т. Кравченко, В. Назаренка, Б. Прокоповича, Г. Разумної, Л. Тархан, М. Ховрича та ін.

Дидактичне обґрунтування введення в навчальний процес елементів художнього конструювання і технічної естетики висвітлено в роботах Є. Антоновича, О. Гервас, Ю. Катханової, Б. Нешумова, Л. Оршанського,

В. Тименка, В. Титаренко, Л. Шпак та ін.

Мистецтвознавчі, естетико-технічні та педагогічні проблеми професійного художнього конструювання розглядаються у працях І. Волкотруба, В. Зінченка, Є. Лазарева, Л. Сімоніка, Ю. Соловьева, Ю. Сомова, П. Татієвського та ін.

Таким чином, актуальність даної проблеми для технологічної освіти, недостатній рівень її дослідження педагогічною наукою та практикою, необхідність подальшого дослідження даної проблеми зумовили вибір мети статті: визначення змісту підготовки вчителя технологій з основ дизайну.

З метою підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну розроблено та впроваджено у практику професійної підготовки фахівця навчально-методичний комплекс «Основи дизайну» (програма, практичні роботи, творчі завдання). Структура програми має теоретичний та практичний компоненти, кожен з яких передбачає вивчення тем, необхідних для ґрунтовного оволодіння курсом. Програма навчального курсу розроблялася з урахуванням специфіки підготовки учителя технологій та розкриває загальні теоретичні питання основ дизайну, що озброюють студентів знаннями з етнодизайну, протодизайну, науковими основами композиції, кольорознавства, матеріалознавства.

У процесі навчання студент повинен знаходитися під постійним виховуючим впливом матеріальної культури свого народу. Адже незнання духовних традицій, народних звичаїв, забування народних промислів і ремесел приводить не тільки до духовного збіднення, але й зачіпає головне – систему міжпоколінних зв'язків, яка є основою всього національного. Тому звернення в навчальному курсі «Основи дизайну» до етнодизайну дає можливість налагодженню національного зв'язку та прилученню студентів технологічного факультету до національної культури.

Оскільки об'єктом етнодизайну є поєднання сучасних художніх технологій та етнокультурних традицій народу, то це надає можливість студентам навчитися основам створення моделей предметного середовища на базі традиційних ремесел, етнокультурних традицій шляхом їх збереження і розвитку; сприяє розвитку творчих здібностей, що знайде своє застосування при подальшому вивченні дизайну одягу.

Важливе місце у роботі дизайнера займає композиція – наука про систему логічних закономірностей художньої творчості. Взаємодія художньої творчості з основними принципами теорії композиції забезпечує підвищення продуктивності культури кожного студента.

У підготовці майбутнього вчителя технологій необхідним є визначення обсягу композиційних знань для процесу формування творчого мислення студентів, що передбачає послідовний розгляд основних питань теорії композиції. У процесі професійної підготовки майбутніх учителів

технологій постає нелегке завдання: навчити студентів композиції, сформуванню і розвинути у них композиційні вміння та навички, які необхідно використовувати в навчально-композиційній діяльності.

Аналіз теоретичних положень з композиційної діяльності студентів дає підстави визначити композиційну діяльність, як вид продуктивної навчальної діяльності, на основі розвитку творчих здібностей, що забезпечує самореалізацію студентів. Таке навчання передбачає творче здобуття знань, набуття умінь і навичок та їх застосування, а саме: самостійне використання майбутніми вчителями технологій набутих якостей у нових ситуаціях – комбінування, перетворення відомих раніше способів діяльності, визначення нової проблеми, структури або функції об'єкту чи розв'язання поставленої проблеми; генерування нових ідей, висунування гіпотез; критичне оцінювання навчального матеріалу або роботи у власних судженнях на основі аналізу, систематизації й узагальнення; обґрунтування думок, доведення їх правильності; створення оригінального нового продукту за допомогою уявлень [4].

Оволодіння основами композиції є фундаментальною основою художньої творчості дизайнерів. Дизайнер створює композицію, враховуючи головні вимоги до проектування – функціональні, конструктивні та художні [3].

Створюючи композицію, художник, дизайнер керується, крім знань, витонченим відчуттям гармонії кольору, пропорцій, пластики форм, ритму, метру, контрасту, нюансу, рівноваги, динаміки, спокою, симетрії, асиметрії, домінації, акценту, тектоніки, масштабу та ін. Втрата чи уникнення того чи іншого засобу виразності збіднює художній виріб... Тому вивчення основ композиції є початком формування професійних відчуттів, знань, умінь, навичок, естетичної компетентності [2].

У підготовці майбутнього учителя технологій необхідним є визначення обсягу композиційних знань для процесу формування творчого мислення студентів, що передбачає послідовний розгляд основних понять теорії композиції таких як: види композиції, композиційні засоби виразності, категорії та закони композиції.

Вивчення основ композиції в профільній підготовці сприяє розкриттю творчих здібностей дизайнера-початківця; надає можливість збагнути багатство засобів виразності в мистецтві у цілому та в дизайні зокрема; створює навчальне середовище для формування вміння аналізувати композиційні побудови та художні засоби виразності; спрямоване на набуття навичок у виразненні об'єктивних закономірностей художнього твору, об'єкту дизайну, природи для їх застосування у дизайнерській творчості [2].

При вивченні основ композиції важлива роль відводиться засобам виразності. Лінія – один з найпоширеніших засобів виразності. Лінією

можна підкреслити чи передати форму площини, об'єму чи просторового зображення. Крапка – це засіб виразності, що зупиняє, концентрує увагу у сприйнятті композиції. Форма – геометрична будова площини, об'єму, обмеженого простору. На процес формоутворення у дизайні впливають такі фактори: функція, зміст, ідея, емоційність сприйняття; умови екології; вибір матеріалу; конструктивне рішення, технології виготовлення; економічна доцільність форми [2]. Пропорції – це засіб виразності, що формує майже всі інші засоби виразності (метр, ритм, статичність та динамічність, урівноваженість та нерівновага, та ін.). Метр і ритм дозволяють упорядковувати елементи композиції. Акцент – це засіб регулювання емоційного сприйняття ним з другорядного вирізняється більш суттєве та емоційне, важливе. А домінанта, в свою чергу, такий композиційний засіб, якому підпорядковані інші елементи композиції, у тому числі і акцент.

Серед категорій композиції вирізняється тектоніка – функція твору, яка сприймається у відповідному відчутті міцності, ваги, через організацію матеріалу, конструкції форми, кольору, освітлення та інших засобів виразності. Тектоніка, як засіб композиційної виразності, підпорядковує собі майже всі інші засоби виразності, в тому числі характер ліній, членувань, освітлення, кольорове вирішення, композиційне вирішення, тощо, тому для цілісного, виразного її сприйняття необхідно шукати узгодженість і підпорядкованість всіх елементів основній функції у графіці, предметах, об'ємно-просторовому середовищі.

Вивчення законів композиції таких як цілісність, супідрядність, змістовна обумовленість, міра, енергетика та інші, надає ту професійну підготовку, без якої неможлива плідна робота.

Колір є одним з найвпливовіших засобів виразності, у композиції він допомагає виділити головне чи другорядне, акценти, підкреслити тектонічну, конструктивну, пластичну будову, наблизити чи віддалити елементи композиції. Дизайнеру важливо знати та розуміти світло, освітлення, світлотінь, а також передбачати, як воно сприймається людиною: емоційно, асоціативно, образно.

Сполучення кольорів відіграють важливу роль у створенні гармонійних композицій, хоча вони, подібно кольору виробів, залежать від людини. У кольоровій гармонії існують специфічні правила у відношенні відтінків, яскравості та контрастності, тому для визначення гармонійного сполучення різних кольорів доцільно ознайомити студентів з різними кольоровими колами (Гтьоте, Іттена, Освальда).

Одним з найбільш цікавих прийомів досягнення виразності форми є використання фактури матеріалу. Знання властивостей матеріалу, особливо естетичних, значно підсилює виразність твору. Майбутній дизайнер повинен знати декоративні властивості матеріалів, вміти

гармоній сполучати так, щоб кожен з них отримав якомога більшу художню виразність. В останні роки з'являється все більше нових видів матеріалів, які дозволяють знаходити нові кольорові та фактурні сполучення для досягнення образної виразності предмету та його естетичних вимог [1].

Практичні заняття з курсу «Основи дизайну» спрямовані на формування у студентів художнього композиційного мислення, волевих якостей, здібностей до аналізу та синтезу, образного узагальнення і абстрагування, творчої уваги та фантазії на основі знань отриманих у процесі теоретичного навчання.

Частина практичних робіт присвячена основам композиції, які сприяють засвоєнню теоретичного матеріалу та пізнанню основ композиції, набуттю навичок використання композиційних засобів виразності, створенню емоційно виразних композицій.

Одна з практичних робіт пов'язана з візуалізацією власного емоційного стану, почуття, настрою. Для її виконання студентам слід виявити дизайнерські вміння зосереджуватися, концентруватися, відчувати та усвідомлювати свій емоційний стан, чуттєво, інтуїтивно визначати художні засоби, з допомогою яких можна візуалізувати власний емоційний стан, почуття, відчуття, настрої; вибирати необхідні художні матеріали та техніку виконання для художньо-графічної візуалізації, самостійно виконувати завдання. У процесі аналізу виконаної роботи студентам слід з'ясувати, до якого настрою та самопочуття спонукає виконаний рисунок, якими художніми засобами виразності візуалізовано внутрішній стан (характер ліній, крапок, плям, об'ємів, кольорів, пропорцій, масштабу тощо).

При виконанні даної практичної роботи у студентів розкриваються здібності до відчуття художніх засобів виразності, усвідомлення їх характерних ознак відповідно до своїх емоцій, психічного стану – тобто розкривається рівень володіння мовою дизайну.

Особлива увага приділяється самостійним творчим завданням, серед яких створення електронного банку даних про дизайнерську діяльність, дизайн-центри; створення фотомонтажу за матеріалами каталогів, рекламних матеріалів про дизайн, як вид проектної діяльності: етапи становлення, розвитку, перспективи, різновиди дизайну; розробка авторського варіанту інтер'єру навчальної майстерні з «Основами дизайну» з комп'ютерним обладнанням, тощо.

Таким чином, спрямований на підготовку майбутнього учителя технологій до роботи в школі, навчально-методичний комплекс курсу «Основи дизайну» сприяє набуттю студентами знань та вмінь з основних питань, розвитку уяви, фантазії, пам'яті, художнього смаку і творчих здібностей та ін. В результаті навчання за розробленою програмою, було

встановлено, що нова область знань викликає великий інтерес у студентів, багато з них робили для себе «відкриття» для майбутньої творчості та професійної діяльності.

Проте складна та багатогранна проблема формування знань та умінь з дизайнерської діяльності у професійній підготовці майбутніх учителів технологій потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкотруб І. Т. Основи художественного конструювання / І. Т. Волкотруб. – К. : Вища школа, 1988. – 191 с.
2. Вдовченко В. В. Основи дизайну: підручник для 10 класу ЗОНЗ / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, А. С. Сімонік. – К. : Педагогічна думка, 2010. – 304 с.
3. Даниленко В. Дизайн : підручник для студентів вузів / В. Даниленко ; Харківська державна академія дизайну і мистецтв. – Харків : ХДАДМ, 2003. – 320 с.
4. Шарапова Ю. В. Методика формування композиційної діяльності у професійній підготовці майбутніх учителів технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / Ю. В. Шарапова. – Чернігів, 2010. – 20 с.